

J. hön.

Megjelenik
1 évfolyam 12 fven,
egyes szám a hónap 1-én.
Előfizetési díja:
1 ft 20 kr.

IRODALMI SZEMLE.

KIADÓ ÉS SZERKESZTŐ:
LUGA LÁSZLÓ.

Hirdetések
kétszer hasábozott
petitsoronkint
6 krajczárral
számittanak.

Eger. I. évfolyam.

8. szám.

Augusztus 1-én, 1876.

Katholikus irodalmi művek a szabadkőművességről.

Azoknak, kik a hypocritaság és hazugság ruhájában járó Proteuszt: a szabadkőművességet, annak eredetét, egész világot átölelő, rejtett pokoli gépezetét, célját, elveit, eszközeit és következményeit alaposan ismerni ohajtják, ajánljuk a következő francia, német és magyar irodalmi műveket.

A francia művek közül első helyen említjük Dupanloup: „Etude sur la Franc-Maçonnerie” című munkáját, mely a múlt évben jelent meg és csakhamar német nyelvre is átfordított. Három részből áll. Az első, a szabadkőművesek alapszabályai, a páholyok határozatai, szabadkőműves lapok, nyilatkozatok és nyilvános külső tények alapján, napnál világosabban kimutatván a szabadkőművesség vallásellenes irányát s összeférhetlenségét, minden, de főleg a keresztény hiterkölesi elvekkel: kifejtven, hogy a szabadkőművesség tagadja Isten létét, a lélek halhatatlanságát, a tulvilági jutalmazást és büntetést, hogy a független azaz Isten nélküli morál hive, a vallástalan tanítás és nevelés terjesztője: mindezzel bebizonyítja, hogy kereszténynek a szabadkőművesek páholyába lépni nem szabad, s nem lehet senki egy szerre keresztény és szabadkőműves. — A második rész a szabadkőművesség báránbőréről: külsőségeiről szól, u. m. a szabadkőműves ezimekről, fokok- és méltóságokról, felavatási s egyéb nevetséges szertartásokról: érdekesen írja le, hogyan szoktak a páholyokban, banquettek alkalmával dolgozni, míg végre a sok poharazás fáradalmaitól kimerülve, az asztal alá hullanak; mindezekből kimutatja, hogy józan komoly ember nem lehet szabadkőműves, nem teheti magát ily bolondságok eszközévé. — A harmadik rész a szabadkőművesség politikai s társadalmi elveit tárgyalja; tényeket és tekintélyes nyilatkozatokat idéz annak bebizonyítására, hogy a szabadkőművesség foglalkozik politikával, hogy a jelen század minden forradalmában, a parisi commune-ben is részt vőn, s a socialisták- és internationalistákkal azonos forradalmi elveket vall és terjeszt. — Végül a záradékban felsorolja azon papákat, kik a szabadkőművességet

kárhoztatták, idéz néhány sort XII. Leo s IX. Pius bulláiból; gyakorlati tanulsággul lelkes szótatot intéz hozzánk: hogy a szabadkőművesség mótelyétől őrizkedjünk; a szabadkőművesekhez pedig: hogy ha az emberiség jólétén, boldogításán és felvilágosításán akarnak dolgozni, ha a jótékonyságot akarják gyakorolni: csatlakozzanak a kath. egyházhoz, annak isteni alapítójához, az emberiség legnagyobb jótévőjéhez, szabadítója- és felvilágosítójához: Jézus Krisztushoz. A jeles mű csak 90 lapra terjed, és csupán a francia és belga szabadkőművesekről értekezik. Tudós szerzőjét pápa ő szentsége elismerő brévével tisztelé meg.

Hasonló kitüntetésben részesült 1870-ben Labis: „Le liberalisme, la Franc-Maçonnerie et l'église catholique” című munkája is pápa ő szentsége s az egész francia püspöki kar részéről. Labis kifejtven azon szoros viszonyt és azonosságot, mely a hamis liberalismus és a szabadkőművesség elvei, s azok következményei közt létezik: bebizonyítja, hogy az egyház és állam közt napjainkban majdnem általánosan uralkodó viszályok alapja a szabadkőműves páholyokban és az ott kigondolt divatos szólamok, jelszavak, (mots d'ordre) hamis értelmében keresendő. Tudományos rendszerben fejtegeti a szabadkőművesek tanait a kinyilatkoztatással, a naturalismus- pantheismus- materialismus- és atheismussal szemben; kifejtja a szabadkőműves elvek szomorú következményeit a vallásra, az állami, társadalmi, s családi életre, elősorolja a szabadkőművesek eszközeit, melyek közt legfőbb: a sajtó és iskola. — Végül pedig a szabadelvűség és szabadkőművesség tévelyeivel szemben előadja a kath. egyház változatlan hit-erkölesi elveit, célját, működési körét, hatalmát és ennek isteni eredetét. A felvett tárgyakat kérdés és felelet alakjában világos rövidséggel tárgyalja. E jeles műnek, ugyszintén az előbbinek is magyarra fordítása nyereség lenne egyházirodalmunkra.

A nagynevű belgiumi primásnak, mgr. Dechamps tollából is birunk francia nyelven egy jeles művet a szabadkőművességről, címe:

„La Franc-maçonnerie.“ A mű elején elsorolja a tudós szerző, hogy a közvélemény mennyi különféle nézetben van a szabadkőműveségről: ugyanis némelyek komoly, nagy fontosságú intézménynek, mások ártatlan, mulató egyesületnek, majd jótékonyági, majd forradalmi, majd oly testületnek tartják, mely nem foglalkozik vallással és politikával: mindezen nézetek ellenében kimutatja, hogy a szabadkőművesség vallásellenes és forradalmi szövetség. Továbbá leírja a szabadkőművesség eredetét, szervezetét, kiterjedését, célját, titokzatosságát: a második részben pedig a szabadkőművesek egyik mesterfogását leplezi le, mely szerint, vallásellenes törekvéseik eltakarása, s proselyták szerzése végett vallásos színezetű külsőt öltenek magokra, pl. használják a bibliát, páholyaikat templomoknak nevezik, beszélnek titkokról, Istenről, halhatatlanságról stb. — mindezt azért, hogy a vallásos érzésűeket tévutra: magokhoz csábíthassák.

A szabadkőművességet, mind terjedelmre, mind számra nézve legkimerítőbben ismerteti a német irodalom. Az újabbak közül, Eckerten kívül Kettelernek, a szabadkőművesek, socialisták és internationalisták malleusának magyar nyelvre is átfordított, „Lehet-e hívő keresztény szabadkőműves“ című ismert munkáját megemlítve, csak Pachtler jezsuitának két művét emeljük ki. Egyik: „Der stille Krieg gegen Thron und Altar,“ mely magyar fordításban csak nemrég jelent meg (ford. a pécsi növ. papság sz. Páltársulata); a másik: „Der Götz der Humanität.“ E két mű tulajdonkép egy egész képez: ugyanis az első a szabadkőművesség negatív oldalát ismerteti, úgy tüntetvén azt föl mint a vallásnak és királyságnak és minden fenálló társadalmi rendnek megtámadóját és ellenségét; a másik számtalan idézet és tények felsorolása által, a szabadkőművesség pozitív irányát és törekvéseit rajzolja, s ezeket mint a modern humanitás bálványát tárja elénk. E mű 11 fejezetből áll: az első a humanitás fogalmát magyarázza, a mint azt a régi romaiak, classikusok, a kereszténység és ujabban a szabadkőművesek értelmezik, s úgy mutatja azt be, mint a páholyok által legujabban felkapott jelszót, mely, szabadkőműves értelemben, az embernek vallási, erkölcsi s politikai teljes függetlenségét és minden természetfölöttinek elvetését jelenti: ebben — a tisztán emberiben — összpontosul a szabadkőművesség minden tanítása s tö-

rekvése. A többi fejezetben a szerző terjedelmesen fejtegeti, hogyan terjedt el a szabadkőműves értelmű humanitás az irodalom, bölesészet és államtudomány terén, előadja a modern szabadkőművesség 1717-iki megalapítását, megismerteti a kék, vörös páholyokat, továbbá a szabadkőművesek vallási, erkölcsi, politikai s társadalmi elveit, világegyházokat és világköztársaságukat; elszámolja eszközeiket és eselekvési módjokat, mint akarják kézre keríteni a tanítást és nevelést, felhozza a német nemzet nevelést, a francia és belga ligue d'enseignement-okat stb. A tizedik fejezet 1874-ik évi adatok nyomán elszámolja a világon létező összes szabadkőműves anya- és fiókpáholyokat védnökeik és nagymestereikkel együtt. Végül a 11-ik fejezet szabadkőműves beszédekből, toasztok- és okmányokból áll. E rendkívül nagy fáradsággal összeállított művet, mely a szabadkőművességet minden oldalról tüzetesen tárgyalja, méltán nevezhetjük a szabadkőművesség encyclopaediájának. — Megemlítjük még Osseg: „Der Hammer der Freimaurerei“ című 125 lapra terjedő munkáját, mely az osztrák-magyar szabadkőművességet ismerteti, azon veszélyeket fejtegeti, melyekkel a szabadkőművesség a habsburgi uralkodó házat fenyegeti.

A magyar egyházirodalom a szabadkőműveségről még eddig csak egyetlen eredeti művel rendelkezik s ez Bartha T. „A szabadkőművesség“ című munkája, mely a szabadkőművesség eredetét, természetét, tanait, hamis fogásait fejtegeti, s végül a pápai kárhoztató bullákat latinul egész terjedelemben közli. Fordított munkáink pedig e téren a következők: Ketteler: Lehet-e hívő keresztény szabadkőműves? — Pachtler: Titkos harcok oltár és trón ellen; Segur: Hadd lássuk őket; Bolanden: Vakoló vagy kereszt.*)

Nem czélunk a felhozott művek bírálása: csak ismertetni akartuk azokat, hogy ez által az olvasók figyelmét a szabadkőművességre irányozzuk, mely napjainkban, a szabadelvűség tág köpenye alatt, főleg a valláspolitikai s társadalmi téren mindinkább növekvő sőt döntő befolyást kezd gyakorolni a népek nyilvános és magán életviszonyainak alakulására. —k.—n.

*) Tudunkra Sullay I. e tárgyáról irt s a Lengyel-féle díjjal jutalmazott pályaművének megjelenése, közelebb várható. (V. ö. I. Sz. 5. sz. 43. l.) Szerk.

Szemle.

Dr. Reischl K. Munkáskérdés és Socialismus. Irta dr. Reischl Károly Vilmos, a müncheni egyetemen az erkölestan volt r. tanára. Tudományos szakmunkák nyomán átdolgozta a budapesti növ. papság m. e. irodalmi iskolája. Budapest. Hunyady Mátyás intézet. 1876. Ara? 349 l.

Tán nincs korunkban kérdés, mely nem annyira nálunk, mint a külföldön, nagyobb érdeklődést keltene, mint a társadalmi vagy szoros értelemben, a munkáskérdés. Igen kívánatos tehát nálunk, hol, ha az eddigi rendszer folytatatik, hasonló következmények fognak beállhatni, előre is megismerkedni, annak lényegével. Külföldön: Anglia-, Francia- és Németországban nagy e kérdés irodalma. A különböző politikai pártok mind állást foglaltak vele szemben; s míg a naturalismuson alapuló liberalismus kiadta a maga jelszavát ezen az összes viszonyokat felkaroló kérdésben, addig a conservatívek s jelesen Német- s Franciaországban, nemkülönböztetve Belgiumban a katolikusok is mozognak; a ker. elveket, ezeknek e kérdés megoldásában alkalmazását hangoztatják az irodalmi téren ép úgy, mint ügyekeznek azokat a gyakorlatban is érvényesíteni. Ketteler, Schorlemer Alst, Jörg, Moufang, Sehings, Schulte, Reischl, Dupetieux, Périn, Mun, Marguerie képviselik az irodalom, szószék és gyakorlat terén a katolikus socialisták törekvéseit.

Hogy a papság is megismerkedhessék tudományosan a társadalmi kérdéssel, írta Reischl († 1873) a maga művét, melyet a pesti növendékpapok átdolgozva, magyarítva nyujtanak a közönségnek. Ismerkedjünk meg röviden az eredetivel. Három részből áll. Az első részben tárgyalja a munkáskérdésnek lényegét; előadja, miként fejlődött a baj élessé s annak jelenlegi állását: szól azután az u. n. negyedik rend keletkezése- s fejlődéséről, a gyáriparról, ennek előnyei és hátrányairól; melyek orvoslást igényelnek, a nők s gyermekek felhasználásáról a gyárakban, s az ezekben előforduló visszaélésekről. A második részben előadja a társadalmi rend ujjaalkotását czélzó felmerült különféle elméleteket, elkezdve Colbert mercantilismusától, a socialista és communista írókon át a legujabb conservatív és katolikus iránylatokig. Ez az irodalomtörténeti rész. A nevezetesebb írók és tanok története röviden. A harmadik részben szerző azon javasolt intézmények és teendőkről szól, melyek a társadalmi kérdést alkotó bajok lehető megszüntetésére alkalmasakül tűnnek fel. Itt tehát a fogyasztási és hitelegyletek, népbankok, termelő egyesületek, a részvevő rendszer, laképitő társulatok, a strike-ok, a munkajog és gyártörvényhozás, a képző egyletek, a vallás és műveltség befolyása jännek

tárgyalás alá. Szerző mindenütt a kivihetőséget, a dolog gyakorlati oldalát tartja szem előtt, bírálatát mindenütt tapasztalati tényekre való hivatkozással erősíti. S munkájának végén megemlíti a nőemancipatio kérdését is. Az egész munka a ker. conservatív elvek alapján áll, s csak a ker. elvekhez való visszatérés által véli a munkáskérdést megoldhatónak. Lehetetlen nem méltányolni a szerzőnek czélját. A munka egészben véve, kielégít, bárha a kivételre volnának egyes észrevételeink. Így p. a II. részt, a különféle rendszereknek a mű keretéhez képest hosszadalmas — szakszerűleg véve a dolgot, rövid — előadását feleslegesnek véljük, annál is inkább, mert maga a szerző, bárha Saint-Simon, Fourier, Owen stb. rendszereit egymásután tárgyalja, mégis ezek száraz előadásán kívül, nem tartotta művébe valóznak e rendszerek bírálatát is. Ő maga is mindenütt csak a munkáskérdést keresi, ezt ismerteti s így nem ér rá a communistáknak az egyéni tulajdon, örökösödés, tőke ellen irányzott társadalmiforgató elveit czáforgatni. S különben is e II. rész az újabb iránylatokat illetőleg, meglehetősen általános, nem sokat mondó. A műnek határozottan sikerült részei az 1. és 3-ik. Az elsőben a gyáripár mellett jelentkező társadalmi hátrányok alapos ecsetelése, a harmadikban a különféle intézmények bírálatos méltatása láttatják, hogy R. alaposan ismeri a kérdést, s így azt röviden, érdekesen elő is tudja adni.

Csak egy van, mi művén, mintegy nehezítőleg átvonul: az irány keménysége, majdnem keletlenlensége. Oly nehézkes, tudós, különben az ékes kifejezések felé hajló irányban van a munka írva németül, hogy olvasása fáraszt. Ez onnan eredhetett, hogy szerző meghalt, mielőtt művét sajtó alá adhatta volna. Ezen irányi hiányra reflectált a kiadó is, midőn az előszóban mondja, hogy „eltekintve némely stylistikus hiány pótlásától — bis auf die Tilgung einiger stylistischen Härten — a munkát változatlanul hagyta.“

A pesti növendékpapok választása nem mondható elhibázottnak. De ők nem fordítottak egyszerűen, ők átdolgozták a munkát. Forgott-e fenn ilyesminek szüksége? Az irányt természetesen enyhíteni kellett, de ez úgysis a fordítással együtt járt, hogy a magyar, — az ilyen munkák szükében levő közönség jobban élvezhesse azt. De másként tán az eredeti minden lényeges változtatás nélkül megmaradhatott volna. Reischl eléggé praegnans, eléggé kimerítő, bárha nem böbeszedű a művében. S a magyar kiadók mégis átdolgozták! Miben áll tehát ezen átdolgozás? Először is abban, hogy az eredetinek fejezetfelosztását felolvasások szerint mellőzték, s e helyett czimiratokkal ellátott §§-okat tettek, s az ugyanazon vagy rokon tárgyról szóló részleteket egytűvé hozták. Másodszor abban, hogy

közbe-közbe, megtartva azonban hűen a Reischlban foglaltakat, toldottak egyet-mást hasontárgyú s irányú művekből. A toldások a következő művekből vétettek: Ketteler: Arbeiterfrage und Christenthum; Corbière: Die Volkswirtschaftslehre vom Standpunkte des Christenthums; Périn: Über den Reichthum in der christl. Gesellschaft; Franco Secondo: Népszerű kérdések és feleletek; Kautz: Nemzetgazdaságtan s Pénzügytan; s ugyanennek a Budapesti Szemlében a socialistikus és communistikus rendszerekről szóló értekezése. Mi a toldásokat illeti, azok nem egy helyen sikerültek; egynémelyek nem roszak, de feleslegesek, s elég lett volna a jegyzetekben szerepelniök.

Meg kell jegyeznünk, hogy nem mindennütt jelezték az átdolgozókat, honnan vettek egyet-mást, úgy hogy csak a most idézett művekben jártas fogja azt tudhatni, mi a fordítás, s mi az átvétel. S az is feltűnő, hogy Reischlből, melyet különben teljesen követnek, kimaradt a chartisták- és rebekkaitákról szóló (R-nál 133—5 l.) részlet. Miért? Ha Plato, Aristoteles, Cicero idéztetnek, Mórus T. utópiája is ismertetve van, ezt is meg lehetett volna hagyni. Nagyon czélszerű lett volna, ha átdolgozókat, mivel elhagyták a német kiadók előszavát, az átdolgozás mi-benlétéről, az ennél követett elvekről előző alakjában számot adtak volna: így nem egy megjegyzésünket megfoszthatták volna tárgyától.

Különben is az ilyes műnek átdolgozása, de még fordítása is kockázattal jár, különösen, ha tán a fordító ily szakszerű munkánál nem ismeri a tudomány mai állását, a műszavak, kifejezések horderejét. Így aztán nehézségekre fog akadni, az egyszerű fordítás gyakran ellenkezni fog a valódi értelménnyel.

— Azután pedig, a hány író, annyi irány. Egymásután adva őket, felette szembe-tűnő a különbség. Pedig az átdolgozott műben a toldások szóról-szóra vannak adva. S még az egyes írókban is válogatni kell. P. Corbière ékesszóló, mindent bevitatni hajlandó, ámde gyakran az alaposág rovására, s szereti a szélső véleményeket. Ezt Reischl is megjegyezte (55 l.) de átdolgozókat az erre vonatkozó passzust egyszerűen kihagyták: pedig, a mit R. mond, igaz. —

Helyén lett volna továbbá, ha az átdolgozókat a katolikus újabb szociáltörvényeket újabb részletekkel megtoldották volna. Ebben a Schings († 1876.) által szerkesztett „Christlich-sociale Blätter“ (eddig 9 évf.) nagy szolgálatokat tehettek volna.

Mi a fordítást illeti, ez ellen általában nincs panasz. Az irányi nehézségeket sikerült nagy részben legyőzniök, néhány azonban nagyon szabadon jártak el. A magyarítást tehát sikerültnek mondjuk, s annál nagyobb az érdem, mert a

tárgy nehéz volt, s a kifejezések nagy megváltoztatására volt szükség. Az elismerést nem tagadhatjuk meg: teszünk azonban egyes részletes megjegyzéseket bíráló tisztünkönél fogva.

A R. által használt jellemzőbb kifejezéseket jó lett volna egyszerűen lefordítani. Így p. 5 l. „Zu wissen, was man will, und noch mehr, klar zu wissen, was man kann,“ a fordításban: „Megtudni, a mit tudni akarunk, s szabatosan körvonalozni a tevékenységi teret, melyet stb.“ itt a parafrázis elveszi az eredeti értelmét. — 9 l. „Alte Liebe rostet nicht,“ így van fordítva: „Az alma nem esik messze fájától.“ Itt félreértették az eredetit. Az az értelme: hogy, ha a pap előbb is mindenkor szeretetteljes, leereszkedő volt a munkás iránt, ez ezen állandó szeretet-érzetet mindenkor ápolni fogja, vonzódni fog a paphoz, ki irányában mindig szíves volt. — A „népgazdaszat“ (Volkswirtschaftslehre) helyett „nemzetgazdaszat“ elfogadott műszó: ép így „4-ik osztály“ (vierter Stand) helyett 4-ik rend. — 23 l. „Von welchem (Lohn) er (Arbeiter) seinen Unterhalt zu bestreiten hat.“ A magyarban így: „melylyel élte fentartására rendelkezhetik“ nem jó; helyesben: „melyből magát fentartani kénytelen.“ — 317 l. Mastbürger, nem „potrohos polgár“ hanem „nyárspolgár.“ — 32 l. Meisterschaft nem „remekmű“, hanem „mesteri kéz“ az illető szöveg értelmében. — Az 55. 92. 99 l. s másutt a Reischlféle jegyzetek egyszerűen elmaradtak, pedig a bennök közlött statisztikai adatok érdemesek lettek volna a közlésre. — 93 l. „A munkás, mint említékn, nő.“ — 118 l. „Grundrente“ nem „telekjövedelem“ hanem „földjára-dék,“ ez a műszó. — A német, francia idézett műveknél a címet nem kellett volna magyarra fordítani, hanem meghagyni. Különösen veszi ki magát p. „Schings: „Kereszténytársadalmi lapja“ (255 l.) pedig hát: „Christlich-Sociale Blätter.“ — 286 l. „Commanditgesellschaft“ nem „fiókkereskedés.“ Egészen más. Kautznál, a kít használták, az illető helyen megtalálhatták volna ennek magyar nevét s értelmét. Eltekintünk néhány, pedig épen a tulajdonneveknél előforduló, sajnos sajtóhibától, p. Sching, Schings, See, Lee, Dancker, Duncker, Sina, Lina stb.

Ezekkel csak azt akartuk mutatni, hogy kiváló figyelemmel hasonlítottuk össze az eredetit az átdolgozással. Nehéz volt a tárgy és szokatlan, azért akadt egynehány hiba is, de a mely az egésznek nem válik ártalmára.

Még egyet. A pesti növendékpapok eddig jól fordítottak. A munkákat jól válogatták meg. Reischl műve méltán sorakozik az előbbiekhöz. De mi az átdolgozást illeti, — a mostani ugyan sikerült, — ajánlanók: maradjanak meg továbbra is hű, szép magyarságu fordítóknak. Az átdolgozás veszélyes, nagyobb felelősséggel jár.

Nemeskey Andor. Az elmélkedő hitszónok. Elmélkedések az év minden vásár- és ünnepnapjára. Budapest. Nyom. a Hunyadi Mátyás intézetben. 1876. VI. és 423 l. Ára 2 ft.

Ha N. munkája előszavában azon meggyőződésnek ad kifejezést, mely szerint „minden körülménynek megfelelő beszédet készíteni nem lehet:“ oly igazságot mond ki, melyet velünk együtt mindenki aláír ugyan; de vajmi kevesen hajlandók magukat alávetni azon abból önkényt folyó következésnek, hogy t. i. a predikációs könyveket ne „faulenczerekül“ használjuk fel, hanem csupán csak segédforrásokul a szónoki tanulmányokhoz. „Az elmélkedő hitszónok“ ily meggyőződés behatása alatt jövén létre, nagyon természetesnek fogjuk találni, hogyha abban minden egyes beszéd, illetőleg elmélkedés az ama meggyőződés által megérlelt és megállapított célhoz idomúl. T. i. nem tartalmaz az minden tekintetben teljesen kidolgozott mintaelmélkedéseket; annál kevésbbé ilyen beszédeket, az okból, mivel azoknak részletes kiegészítését az önállásra törekvő szónok alkotásaira bizza.

Ezt tudva, nem nyilatkozhatunk e munkáról oly módon, mint különben e tekintet mellőzésével nyilatkozunk kellene. Nem róhatjuk meg p. o. N.-t azon mulasztásért, hogy ott a tért majdnem üresen hagyta, hol a homiletika azon szabályát kell érvényesíteni: Azon legyen a szónok, hogy a hallgatók a karátát is a ker. igazság elfogadására bírja. Mert azon általános, többnyire kérdéssalakba öntött reflexiók, melyek arra mennek ki: Azon legyünk tehát mi is, hogy Jézust, a B. Szület stb. ebben-abbantanozzuk stb., — nem felelnek meg a *részletes alkalmazás* eszméjének: ami által még nincs megmondva az, hogy voltaképen mi úton-módon, minő eszközök segélyével utánozzuk a ker. tökély élő mintaképeit?

De ha e hiánynak a mű megjelelt célja mentségül szolgál is, nem mentheti az annak egyéb hiányait, melyek, véleményünk szerint, a következőkben foglalhatók össze:

a) a tárgyegység (unitas thematis) hiánya néhány helyütt. (V. ö. Advent 1., Böjt. 1., Pünk. u. 10, 21. és 24 vasárn.) Egy beszédnek sohasem szolgálhat több tétel tárgyu, hanem csak egy tétel egy vagy több szempontból. Halál és ítélet nem egy tárgy, hanem két. b) A tételt világosan és határozottan meg kell állapítani, hogy kiki tájékozva legyen az iránt, amiről szónok beszélni akar. Például: Beszédem körébe a gyónást vonom. Az így megállapított tétel után meg kell jelelni azon szempontokat, melyekből szónok a tételt tárgyalni kívánja. P. o. nevezetesen arról kívánok beszélni, hogy a gyónás 1) isteni mű; 2) szükséges, 3) hasznos stb. A homiletika e követelménye N. figyelmét kikerülte.

Példa rá majdnem minden elmélkedés. A tétel felosztásában vagyis részletezésében pleonasmusnak sinesen helye, mint helyet talál p. o. Advent 2. és Pünk. 11. vasárn. További hibája a munkának c) a tétel direkt kimagyarázásának (expositio thematis) hiánya ott, hol szükségesnek mutatkozik. Ha a tétel kifejtése bevezetesképen áll, az még türhető (83 l.); de nem bocsátható meg, ha hogy azt idézetel pótoljuk (99 l.); mert így könnyen megeshetik az, aminek történnie nem volna szabad, hogy a hallgatóság előtt homályos dolgot, még jobban elhomályosítjuk. d) A tüzetes demonstráció hiánya is ide tartozik. Ahol pedig annak hiánya nem észlelhető, ott az érvek ritkán domborodnak ki, hanem elenyésznek a szép mondatok és körmondatok tömkelegében. A tétel megvilágítása rhetorikai mediákkal, u. m. példák, hasonlatok, elbeszélések s több effélék által, melyekben N. meglepő ügyességgel jár el, sohasem pótolják az érveket. Egyébiránt, hogy igazságosak legyünk, ki kell jelentenünk, miszerint e hiányt is azon körülmény menti ki, hogy N. nem annyira *beszédeket* (sermones), mint inkább *elmélkedéseket* (meditationes spirituales) dolgozott ki hívők vagyis olyanok részére, kiknek józan eszét a Gondviselés örökös kegyelme a hit szolgálatába terelte, — homiliai színezettel, anélkül természetesen, hogy bizonyos határozott elmélkedési mintához kötötte volna magát. Ebből magyarázandó ki talán az is, e) hogy a jelige néhol minden cél nélkül van az elmélkedés homlokára tűzve; csak azért, úgy látszik, mert szokás jeligéket használni; holott minden jeligének szoros benső viszonyban kell lennie az egész beszéddel, mint aminő viszonyban van, ha szabad e hasonlatot használni, az ó szövetség az új szövetséggel. Ami abban *latet*, az ebben *patet*. Tehát a jeligében is, mintegy dióhéjban, rejleni kell már annak, amit a beszéd tartalmaz úgy, hogy kiki hallván a jeligét, eleve tájékozva legyen a mondandók összege iránt. P. o. Advent 1. vasárn. ez a jeligeje (1 l.): „Ég és föld elmulnak stb.“ kérdem: micsoda viszonyban van e jelige azon elmélkedéshez, melyben N. a halálról és az ítéletről értekezik?

Eltételezve a felsorolt hiányoktól, melyeknek, mint mondtunk, a mű *elmélkedő természete* mentségül szolgálhat; eltekintve egyéb apró ferdeségekől is: milyenek p. o. többi között a változatoság hiánya a bevezetésekben; a különben szép gondolatok összefüggésének hiánya, ami az elmét fárasztja; a tárgy felosztásában a szabatoság hiánya; (292, 298 l. és másutt) indokolatlan exkurziók, melyek a világos előadást zavarják (177 l.); felette regényes és virágos pourparlék (61, 78 l. és másutt); idegen szavak céltalan használatá u. m. aegis, geolog, recept; (68 l.) restaurator (88 l.) operatio (138 l.) mentor (186 l.) definitio (218 l.) analogia (270 l.) ius (305 l.) stb.; — nem egészen helyes állítások p. o. 217 l.

hol N. a 8 boldogságot a hegyi beszéddel azonosítja, holott az annak csak bevezető része: vagy 71 l., hol N. Kor. I. 12. 3. Jézus sz. nevének mechanikus kiejtésere magyarázza. Ide tartoznak továbbá a tárgy komolyságához nem illő kifejezések, p. o.: „kötve higyük a komának“ (263 l.) az idézetek forrása nincs mindig megjelölve; germanizmusok a szókötésben: a *birni* ige korlátlan használata *van* helyett. Azt sem értjük, hogy miért van sz. József, Urunk menybemenete és Urnap ünnepe a *tempus currens*-be sorozva, miután szerző az ünnepeknek külön helyt adott a munka végén?

Eltéktelve, mondjuk, mindezekről „Az elmélkedő hitszónok“ mint első irodalmi kísérlet e téren N. dicséretére válik s remélünk engedni, hogy ugyanazon téren sikeresen fog működni; mert önállásra való törekvést nyilvánít; mert tud gondolkozni mélyen, öntudatosan és szellemdúsan; mert a retorikai eszközök felhasználásában ügyes; mert a tapasztalás nagy könyvéből tud olvasni; mert szelleme az egyháziasság medrébe van terelve s szíve annak érdekeitől áthatva, s mert végre kedvet és őszinte hajlamot nyilatkoztat irodalmi munkásságra, amik kitarató szorgalommal párosítva az óhajtott célhoz vezetnek. x. y.

Nagy Antal. Hitelemzés Példákban, vagyis a katolikus hit- és erkölestan rövid foglalata nagy választéku idézetek, történetek, elbeszélések, példák, példázatok- s hasonlatokkal megvilágítva, I. kötet. Budapest 1876. „Hunyadi Mátyás“ Ara 2 frt.

Egy rendszeres erkölcsi példatár szükségét egyházirodalmunkban bizonyára minden plebános, hitelemző és káplán, szóval mindazok, kik állásuknál fogva a nép vallási oktatására hivatvák, eléggé érezték; mert ha tanításukat gyakorlati példákkal kívánták vonzóbbá és hatásosabbá tenni, jobbra külföldi forrásokhoz kellett fordulniok, vagy ha ez nem állott módjukban, a szükséges adatokat különféle hazai munkákból nem csekély fáradsággal egybegyűjteniök. Szerző (győregyházmegyei plebános s az irodalom téren már nem ismeretlen férfiú) e szükségesén kívánt segíteni, s tiz évi szorgalmas kutatás és fáradozás után most oly gazdag és jól rendezett adattárt bocsájt a magyar kath. papság rendelkezésére, melyből akár a szentbeszéd, akár a délutáni ker. tanítás, akár végre az iskolai hitelemzés alkalmával bőven meríthet. Gyűjteménye rendszerbe-állításánál az esztergomi „Nagy katekizmus“ sorrendjét tartja szem előtt. Ennek szövegével közli összevontan az egyes hit- és erkölestani tételeket, s nyomban utána függeszt számos oly történetet, példát és hasonlatot, melyek a jelzett tant minden oldalról bizonyítani, megvilágítani s ajánlani alkalmassak, úgy hogy gyűjteménye valamennyi hit- és erkölestani igazság, sőt a katekizmus majd minden egyes kérdésének magyarázatához nyújt ta-

láló példákat, és pedig, hogy több éven át mindig mások és mások használtathassanak, nagy választékban. — Az egész gyűjtemény a katekizmus három szakasza szerint 3 kötetbe lesz bocsátva. E felosztás szerint a most megjelent első kötet 661 nagy 8-ad réttű és tiszta nyomásu lapon keresztül „Az ember rendeltetéséről és végcéljáról. — A hitről. — Az apostoli hitvallásról“ tárgyal. A derék munkának szívből kívánunk minél szélesebb elterjedést.

Hurter H. Theologiae Dogmaticae Compendium, in usum studiosorum theologiae. T. I. Edidit H. Hurter S. J. etc. — Innsbruck, Wagnernél. 1876. n. 8. VII. 449. l. Ara 3 ft. 40 kr.

A külföldi kath. dogmatikai irodalom az utóbbi években nevezetes művekkel gazdagodott. Jungmann, Franzelin, Scheeben, Heinrich idevágó művei egymást érték, s az első rangu hit-tudósok nevét szerzek meg íróiknak.

E jelenség előidézésére kétségkívül elhatározó befolyással volt az idők szelleme, mely a kereszténység alapjának felforgatására irányulva, szívós védelemre, erősen ellensúlyozó fellépésre ébreszté azokat is, kik a toll fegyverével, vagy a tanszékek magasáról hivatvák védeni a kereszténység igaz ügyét.

Első sorban a hit szolgái azok, kik e küzdelemben részt vesznek, kiknek legnagyobb szükségük van alapos képzettség által edzett szellemi erőre, szellemi fegyverekre. S a fönnevezett szerzők is kiválóan e célra irányuló munkásság gyümölcsét mutatták be műveikben.

Hurter, a „Nomenclator Literarius“ és „Opuscula SS. Patrum selecta“ ismert nevű kiadója lépett fel legujabban e téren s ez irányban, fenjelzett munkájával. A kor szükségletének teljes tudatában írt. Tudja, hogy napjainkban a megtámadás tárgyai nem az egyes dogmák többé, hanem maga a kereszténység alapja, az isteni ki nyilatkoztatás ténye; tudja, hogy nem arról van már szó: Arius, Nestor, Pelágius, Luther, Calvin, Socin tévelyei vagy az egyház e vagy ama dogmái fogadtassanak-e el; hanem szó van arról: hívő, Krisztus tanítványa legyen-e valaki, — avagy hitetlen, Krisztus ellensége? Az egyes tévelyek ideje lejárt; a hit és teljes hitetlenség válpontja állt be; a következetesség nem enged más választást; vagy a kath. egyházzal, vagy a teljes hitetlenséggel! (VII. l.) A mű ilykép a korszerűség igényével s jellegével lép fel; s e tekintetben különösen bevalik a részletes kivitelben nyilatkozó ama tulajdonságánál fogva is, mely szerint folyton figyelemmel lévén az uralkodó téves nézetek- és irányokra, s a támasztott főnehézségek elől sehol ki nem térvén, tárgyát ehhez képest mindenben oly oldalról domborítja ki, hogy míg egy részről alapos tárgyismeretre juttat, más részről tanulmányozóit azon képesség, készség megszer-

zésére segíti, mely az ujkori ellenezetek, tévelyek beható felismerésében, találó czáfolatában, könnyedséget, jártasságot biztosít. — De korszerűnek kell mondanunk e művet, egy más fontos tekintetben is. Hurter azon mindinkább tért foglaló iránynak, iskolának híve, mely a theologiai újabb vizsgálódások eredményeit a régi scholastikusok eszmekincsének nagyobb mérvű felhasználásával, mondjuk: alapul vételével egyesíti. Ez irányú amily természetes, s megfelelő a komoly tudomány méltóságának, ép oly áldásos is. Hurternek e részben különös érdeme az, hogy művében a hasonírányú törekvések vívmányait értékesíti: a nagyobb szabású munkák tudománykincsét forgalomba hozni, népszerűsíteni törekszik. E törekvés egy, tanulóknak szánt munka közelebbi céljával teljes összhagzatban áll. H. u. is művét „in usum studiosorum theologiae“ írta. S e körülmény újabb szempontot nyújt, melyből e művet természetszerűleg tekintünk, méltatnunk szükséges: annyival inkább pedig, mert hazánkban egy jó dogmatikai kézikönyv szüksége — szerény véleményünk szerint — nagyon is érezhető.

Ugy találtuk, s őszintén megvalljuk, hogy H. műve ily tankönyvül nálunk alkalmasnak nem mutatkozik. Nem annyira terjedelménél, sajátos s a nálunk szokásostól elütő tárgyalási modoránál fogva, mint inkább azért, mert oly előismereteket, oly bölesési előképzettséget feltételez, melyekkel iskolai rendszerünk miatt, theolog. növendékeink nem bírnak, s melyeket e műnek esetleges használatánál, a legszorgalmas tanár fáradozása is aligha pótolhatna.

E körülmény természetesen nem a munka belértékének rovására esik; sőt él bennünk az óhaj, bár mielőbb lehetővé válnék ezen, vagy ily tankönyv haszonnal való behozatala iskoláinkba.*)

De ha H. művét ilykép tankönyvül alkalmasnak nem találjuk is, nem tartózkodunk azt a legtisztább egyszerűséggel egy tanulóinknak segéd-könyvül, mint az összes papság figyelmébe aján-

*) A nélkül, hogy indiserétiót követnénk el, ide vágólag kifejezést adhatunk tán itt is azon reményünknek, hogy a dogmatikák, melyeket biztos tudomásunk szerint, két jeles hazai theologusunk közelebb kiadni szándékozik, különös körülményeink figyelmébe vételével dolgozva, főnebbi óhajunknak megfelelő irányban, sokat lendíthetnek theolog. viszonyainkon.

lani. A hittanárok, a munka hasznosságát tantárgyuk kezelésében, bizonyára minden ajánlat nélkül felismerendik. — Ajánlatunkra, a munka főnebb jelzett tulajdonságain kívül indokul szolgál annak helyes, a tárgy természetéből folyó főeszmemenete, beosztása, szabatos, világos, helyenkint ékes nyelvezete, tulterheltségtől ment, biztos, hatályos érvelése, hol főleg a sz. atyák-ból vett classikus idézetek szoroson bizonyítéki jellegökön kívül, bizonyára érzéletesen, a szépség, tanulságos eszmegazdagság különös érdekével gyönyörködtetnek.

Az előttünk fekvő kötet a dogmatika első részét, az ugynevezett alaphittant tartalmazza. Logikailag szoroson összefüggő négy főrésze — Tractatus — oszlik. Van-e tényleg isteni kinyilatkoztatás? Ez első kérdésre, a kinyilatkoztatásra vonatkozó előzetes kérdések kifejtése, s az evangeliumok valódisága- és hitelességének bevitása után, egyenesen a kereszténységben nyilvánuló isteni kinyilatkoztatás tényének megállapításával felel; e részben az ószövetségi kinyilatkoztatást külön tárgyalás nélkül, csak mint Krisztus isteni küldetésének beigazolására szolgáló egyik bizonyítékot vévén tekintetbe. (I. Revelationis christianae Apologia. 1—89 l.) Krisztus e földről távozott; mely közegre bizta, hol találjuk fel isteni tanítmányát? Itt tárgyalja a hagyomány- és sz. írás, az isteni kinyilatkoztatás e csatorná- vagy forrásairól (II. De divinae revelationis fontibus, 89—170 l.) s az egyházról, a kinyilatkoztatás letéteményese- és terjesztőjéről, s itt különösen kiemelve, a pápáról szóló igazságokat. (III. de ecclesia Christi — 386 l.) A negyedik részben azon viszonyt fejtegeti, melyben az emberi ész a kinyilatkoztatáshoz áll. (IV. De genesi et regula fidei.) Mondanunk sem kell, hogy a vatikáni zsinat határozatai a mű folyamán egész teljességökben érvényesültek.

A második különös rész tervezete, a szerint, amint Isten a) önmagában s b) a teremtményekhez való vonatkozásában tekintve képezi a theolog. vizsgálódás tárgyát: de Deo uno et trino (a); de Deo creante et elevante, de Verbo incarnato et redemptione, de Deo sanctificatore et consummatore (b) — tárgyú főfejezeteken sarkallik. Várjuk mielőbbi megjelenését. — A kiállítás kiválóan szép. Az ár aránylag nem nagy. . . . di.

Könyvészet.

ÁLDOR I. A haza bölese. Emlékkönyv. (Bpest. Franklin társ.) 1 ft. 60 kr.
BIBLIOTHECA HISTORICA ITALICA cura et studio Societatis Longobardicae historiae studiis promovendis. Vol. 1. (Mailand. Brigola. 4 o. 11 ft. 20 kr.)
BIBLIOTHEK INDOGERMANISCHER GRAMMATIKEN. 1. Bd. Gründzuge der Lautphysio-

logie zur Einführung i. d. Studium d. Lautlehre d. indogerman. Sprachen. v. E. Sievers. gr. 8. (Leipzig. Breitkopf u. Härtel.) 2 fr. 10 kr.
BONCZ FER. A m. közigazgatási törvény-tudomány kézikönyve. A törvényhozás legújabb állása szerint. 3 kötet. (Bpest. Athenaeum.) 7 frt.

- BRACKEL, F. v., die Tochter des Kunstreiters. 2. Aufl. 8. (Köln. Bachem.) 2 ft. 94 kr.
- CALDERON'S grösste Dramen relig. Inhalt's, übers. v. F. Lorinser. 3 Bde. 8. (Freiburg. Herder.) 9 ft. 14 kr.
- CORSSEN, W., Beiträge zur italienischen Sprachkunde. gr. 8. (Leipzig. Teubner.) 11 ft. 20 kr.
- GREGOROVIVS, F., Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter 3. Aufl. 1. Bd. gr. 8. (Stuttgart. Cotta.) 6 ft. 30 kr.
- HIGGINSON, T. W., Geschichte der Vereinigten Staaten v. Nord-Amerika in populärer Darstellung 8. (Stuttgart. Auerbach.) 2 ft. 80 kr.
- JÄGER, E. Gesch. der socialen Bewegung u. d. Socialismus in Frankreich 1. Bd. gr. 8. (Berlin. van Muyden.) 5 ft. 60 kr.
- JANSSEN, Geschichte d. deutschen Volkes seit dem Ausgang d. Mittelalters 1. Bd. 1. Abtheilung 3. Lfg. gross 8. (Freiburg Herder'sche Verlagsh.) 63 kr.
- KERSCHBAUMER, A., Geschichte des Bisthums St. Pölten. 2 Bd. 8. (Wien. Braumüller.) 4 ft.
- KRAUS, F. H., Lehrbuch der Kirchengeschichte für Studierende. 4. Theil. gr. 8. (Trier. Linz.) 2 ft. 10 kr.
- KOLBENHEYER, CARL. Die hohe Tátra. Mit einer Karte. (Tessen Prochascka) 1 ft. 80 kr.
- LENZEN M., geb. di Sebgondi, das Fräulein aus dem Sassenreiche. Historie vom Niederrhein 8. (Köln. Bachem.) 2 ft. 31 kr.
- LINDEMANN, W., Geschichte der deutschen Literatur v. den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart. 4. Aufl. 5. Lfg. gr. 8. (Freiburg. Herder'sche Verl.) 70 kr.
- LUISE, G. de, Codex dogmatum fidei christianae et canonum disciplinae catholicae ecclesiae. Vol. 1. Dogmata gr. 8. Augustae Taurinorum (Leipzig. Brockhaus) 2 ft. 80 kr.
- NICOLAS ÁGOST. A hit mestersége. 2 kötet. (Bpest. Aigner.) leszállított ára 2 ft.
- Magyarországi RENDELETEK TÁRA. X. folyam. 1875. 2-ik füzet. Hivat. kiadás. (Bpest. Részvény társ.) 50 kr.
- RIBÁRY FER. A Claudiusok története. I. köt. Tiberius kora. (Bpest. Athenaeum.) 1 ft. 50 kr.
- ROHLING A., der Antichrist und das Ende der Welt. gr. 8. St. Louis. (Freiburg. Herder. Verhändl.) 70 kr.
- Az 1876. évi TÖRVÉNYEK GYÜJTEMÉNYE. Hivatalos kiadás. 8-ad rét. (Bpest. Részvény társ.) 3-ik füzet 80 kr.

Irodalmi vegyesek.

— A „Tájékoztató“ irodalmi, szépművészeti és kritikai hetilap megszűnt.

— A Stöckl-féle philosophia magyar kiadását fordító nem eszközölheti, miután a műre csak 27 megrendelés érkezett.

— Klapka Gy. emlékiratain dolgozik. Munkája öt nyelven fog megjelenni.

— Elhunytak: Rosztóczky Imre, népszerű egyházi beszédek szerzője, kaáli aesp.-plebános jul. 17.; Fényes Elek, statistikus, ismert nevű földrajzíró jul. 23-án Uj-Pesten; Székács József, jul. 29. Budapesten.

— A kath. tudományosság ápolására, Görres évszázados ünnepélye alkalmából, Németországban közelebb Görres-Társaság czim alatt egylet alakult. Nagy számú tagjai között első rangú tudósokkal találkozunk. Az egylet háromrendbeli pályakérdés kitűzésével kezdte meg működését. Kivántatik Sz. Bonifác, Albertus Magnus életirata,

és a német bölcsészet története Kant óta, különösen művelődéstörténeti szempontból. A jutalom egyenkint 1500 s illetőleg 800 márka.

— Egy igen érdekes könyvárverezésről tesz említést a „Journal des Débats“, mely Párisban april 15-én volt. Mesés áron kelttek el egyes munkák. Így pl. La Sainte Bible, traduite en français par Lemaistre de Sacy. 12 Vols. gr. 4. Paris 1789—1804, 24,500 fr.; — Passio domini nostri Jesu Christi, secundum Johannem. 4. r. 7510 fr.; — Le théâtre de P. Corneille, revu et corrigé suivant la copie imprimée à Paris. 4 Vols. (Amsterdam 1664—67, Abr. Wolfgank.) 4100 fr.; — La Virginie romaine, tragédie de M. Le Clerc, suivant la copie imprimée à Paris. 4. r. 12. (Leyde 1645, Elzevier.) 5700 fr.; Molière munkáinak 1666 párisi kiadása 5700 fr. Racine 1801-ben Párisban Didot által kiadott művei 2150 fr.

TARTALOM:

Kath. irod. művek a szabadkőművességről.
Szemle: Dr. Reischl. „Munkáskérdés és Socialismus.“

Nemeskey Andor. „Az elmékedő hitazonok.“
Nagy Antal. „Hitelemzés példákban.“

Hurter. „Theologiae dogmaticae compendium.“
Könyvészet.
Irodalmi vegyesek.

A megrendelések teljesítésére ajánlja magát **Szolcsányi Gyula**, könyvkereskedő Egerben.

Nyomatott az érseki lyceum könyvnyomdájában, Egerben, 1876.